

**Psychologiczne uwarunkowania podejmowania decyzji dotyczących kariery zawodowej osób
w okresie wyłaniającej się dorosłości**

Streszczenie

Celem pracy jest analiza związku wybranych uwarunkowań psychologicznych z adaptacyjnymi i nieadaptacyjnymi czynnikami podejmowania decyzji dotyczących kariery zawodowej. Ze względu na problematykę pracy, która dotyczy osób podejmujących decyzje dotyczącę ścieżki zawodowej, badaniami objęto uczniów i studentów w wieku 18 – 28 lat, czyli osoby będące w okresie wyłaniającej się dorosłości. Ze względu na fakt, że obecny rynek pracy wymaga doksztalcania, przekwalifikowania, zmian miejsca zatrudnienia, co niesie za sobą wiele tranzycji i również wiele decyzji dotyczących rozwoju kariery zawodowej, nie możemy mówić tylko o jednym przejściu z edukacji do zatrudnienia. Dlatego ważne jest wieloaspektowe spojrzenie na proces podejmowanie tychże decyzji, z uwzględnieniem wielu czynników, które mają znaczenie dla adaptacyjności w procesie decydowania.

Istotnym elementem psychologicznych teorii kariery jest osobowość jednostki, jej sfera emocjonalna, pragnienia, aspiracje, które decydują o tempie i charakterze tranzycji. W pracy poszukiwano odpowiedzi na główny problem badawczy, który sformułowano w postaci pytania: Jaka jest relacja między cechami osobowości, kontrolą działania, nadzieją na sukces i perspektywną perspektywą czasową a czynnikami odpowiedzialnymi za podejmowanie decyzji dotyczących kariery zawodowej osób w wyłaniającej się dorosłości w zależności od poziomu kształcenia?

Dążąc do uszczegółowienia głównego problemu niniejszej rozprawy sformułowano następujące pytania badawcze:

1. Jaki jest charakter powiązań cech osobowości z czynnikami odpowiedzialnymi za podejmowanie decyzji dotyczących kariery zawodowej osób w wyłaniającej się dorosłości w zależności od poziomu kształcenia?
2. Jaki jest charakter powiązań wymiarów kontroli działania z czynnikami odpowiedzialnymi za podejmowanie decyzji dotyczących kariery osób w okresie wyłaniającej się dorosłości w zależności od poziomu kształcenia?
3. Jaki jest charakter powiązań wymiarów nadziei na sukces z czynnikami odpowiedzialnymi za podejmowanie decyzji dotyczących kariery zawodowej osób w wyłaniającej się dorosłości w zależności od poziomu kształcenia?

4. Jaki jest charakter powiązań wymiarów prospektywnej perspektywy czasowej z czynnikami odpowiedzialnymi za podejmowanie decyzji dotyczących kariery zawodowej osób w wyłaniającej się dorosłości w zależności od poziomu kształcenia?

Prezentowany projekt badawczy opierał się na Wielowymiarowym Modelu Podejmowania Decyzji Dotyczących Kariery Zawodowej, który charakteryzuje adaptacyjne i nieadaptacyjne czynniki biorące udział w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Adaptacyjne czynniki podejmowania decyzji dotyczących kariery zawodowej to: szybkość podejmowania decyzji, przetwarzanie i analizowanie informacji, dążenie do idealnego zawodu, konsultacje z innymi oraz umiejscowienie kontroli (wewnętrzne). Nieadaptacyjne czynniki to: poleganie na intuicji, chęć usatysfakcjonowania innych, gotowość do kompromisu, zależność od innych.

W oparciu o takie rozumienie podejmowania decyzji dotyczących kariery zawodowej i ich uwarunkowań wyróżniono następujące zmienne wyjaśniające: cechy osobowości, nadzieja na sukces, przyszłościowa perspektywa czasowa, kontrola działania. Program badawczy, obejmował badanie 426 osób w wieku 18-28 lat.

Wykorzystano następujące metody: *Inwentarz Osobowości NEO-FFI* P. T. Costy, R. R. McCrae w adaptacji: B. Zawadzkiego J. Strelau, P. Szczepaniaka, M. Śliwińskiej; *KNS - Kwestionariusz Nadziei na Sukces* M. Łaguny, J. Trzebińskiego, M. Zięby *Kwestionariusz Perspektywy na Przyszłość – FTPQ* W. Lens, w adaptacji: Cycoń, Zaleskiego *Skala Kontroli Działania (ACS – 90)* J. Khula w adaptacji: M. Marszał – Wiśniewskiej *Kwestionariusz Profili Podejmowania Decyzji Zawodowych (CDMP)* I. Gati w adaptacji A. Stachyry-Sokulskiej.

Wyniki potwierdzają, że cechy osobowości, kontrola działania, nadzieja na sukces oraz prospektywna perspektywa czasowa pozostają w związku z poszczególnymi czynnikami odpowiedzialnymi za podejmowanie decyzji dotyczących kariery zawodowej u osób w okresie wyłaniającej się dorosłości. Należy jednak zaznaczyć, że związki te są wyraźniejsze w grupie studentów. W obu grupach jednak są to związki głównie o słabej sile.

Wyniki potwierdziły również, że cechy osobowości, bezpośrednio oraz przy mediującym udziale kontroli działania, nadziei na sukces oraz prospektywnej perspektywy czasowej, pozostają w związku z adaptacyjnymi i nieadaptacyjnymi czynnikami odpowiedzialnymi za podejmowanie decyzji dotyczących kariery zawodowej u osób w okresie wyłaniającej się dorosłości. Opracowany model strukturalny dla adaptacyjnych czynników podejmowania decyzji dotyczących kariery zawodowej wykazał, że w niska neurotyczność, niska ekstrawersja i sumienność są bezpośrednio związane z wyodrębnioną zmienną latentną –

czynnikami adaptacyjnymi – w obu rozpatrywanych grupach. Neurotyczność, oprócz bezpośredniego związku, związana jest także z czynnikami adaptacyjnymi poprzez orientację na działanie podczas wykonywania czynności. Ponadto, sumienność oraz otwartość na doświadczenie poprzez nadzieję na sukces i planowanie realizacji celów długich są związane z adaptacyjnymi czynnikami, a ugodowość poprzez planowanie realizacji celów długich oraz orientację na działanie podczas wykonywania czynności są związane z adaptacyjnymi czynnikami podejmowania decyzji dotyczących kariery zawodowej.

W zakresie czynników nieadaptacyjnych można zauważyć ich bezpośredni związek z neurotycznością oraz niską otwartością na doświadczenie.

Okazało się, że neurotyczność przy mediującym udziale orientacji na działanie w sytuacji niepowodzenia i skupienia na sprawach bieżących łączy się z nieadaptacyjnymi czynnikami odpowiedzialnymi za podejmowanie decyzji dotyczących kariery zawodowej. Ekstrawersja poprzez orientację na działanie w sytuacji i skupienie na sprawach bieżących, wiąże się z nieadaptacyjnymi czynnikami odpowiedzialnymi za podejmowanie decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poza tym, ekstrawersja związana jest z rozpatrywaną zmienną wyjaśnianą za pośrednictwem skupienia na sprawach bieżących i nadziei na sukces. Ugodowość oraz sumienność przy pośredniczącym udziale nadziei na sukces wiążą się ujemnie z nieadaptacyjnymi czynnikami odpowiedzialnymi za podejmowanie decyzji dotyczących kariery zawodowej.

Uzyskane dane mają ważną wartość aplikacyjną, gdyż mogą być przydane w konstruowaniu programów z zakresu doradztwa zawodowego i opracowywania działań pracy z młodymi ludźmi stojącymi u progu dorosłości i decyzjami dotyczącymi planowania kariery zawodowej. Przedstawiona została propozycja teoretycznej ramy, która integruje czynniki dotychczas rozpatrywane oddzielnie, co umożliwiło całościowe spojrzenie na proces podejmowanie decyzji dotyczących kariery osób w okresie wyłaniającej się dorosłości.

Lublin, 26.05.2021

Anna Stadyra-Schuliska